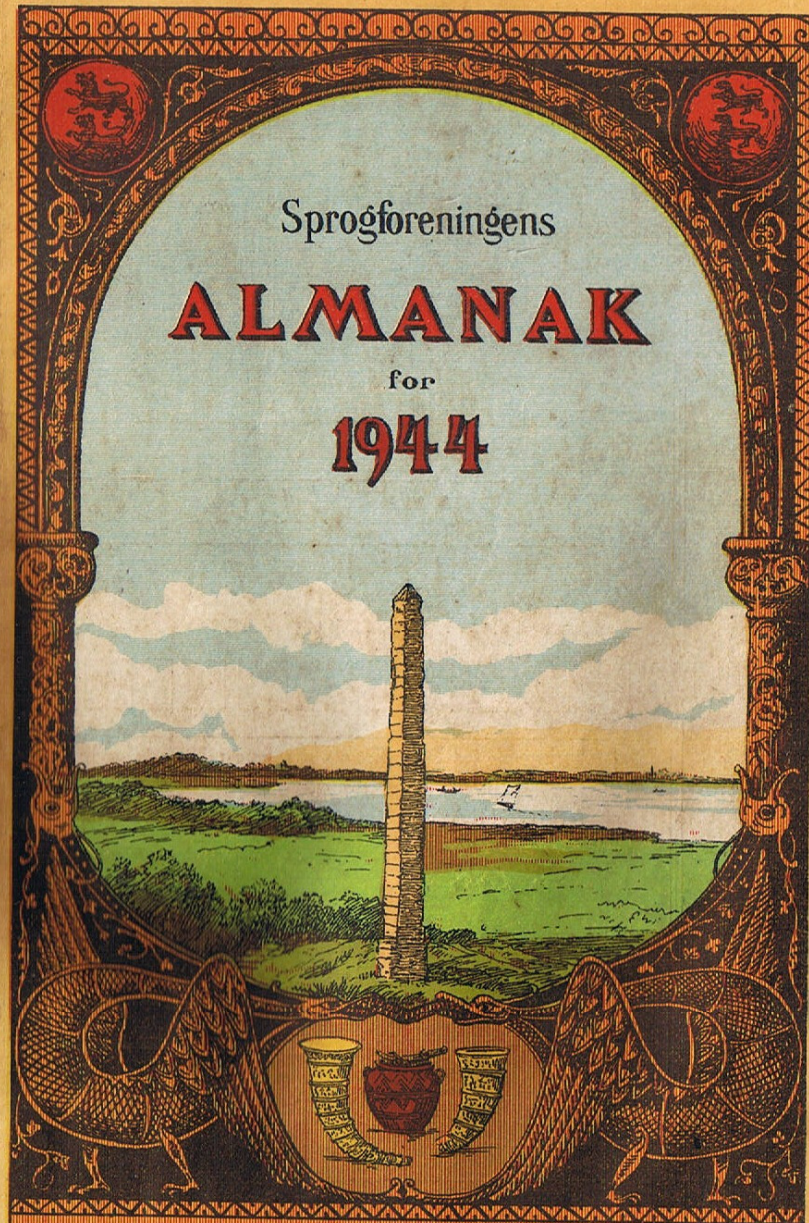

Sprogforeningens

ALMANAK

for

1944

Udgivet af Sprogforeningen

A/S. K.C. Rom's Bog- & Stenrykkeri København.

leverede Tegningen. Den store Sal har Siddeplads til over 200 og den lille Sal har 40 Siddpladser. Der er Scene, Centralvarme, Garderobe, Stole m. m. Der er Brusebad og ved Siden af Husset bliver der anlagt en stor Idrætsplads. Den 17. Juli 1943 kunde Huset indvies, ved hvilken Lejlighed Landstingsmand H. Jepsen Christensen og Bibliotekar Jakob Petersen talte.

*

Dette er en kort og skematisk Gennemgang af de 20 nye Forsamlingshuse, der er bygget i Landsdelen i de sidste 7 Aar. Tilføjes skal kun, at de alle har faaet Hjælp gennem de nationale Foreninger, og at der uden denne Hjælp næppe vilde være bygget saa mange Huse. „H. P. Hanssens Mindefond“ har ogsaa ydet Støtte, og selvfølgelig har Fadderskaberne ydet deres store Bidrag til Planernes Gennemførelse. Adskillige private Personer har ligeledes traadt hjælpende til forskellige Steder. Det er at haabe og ønske, at alle disse Forsamlingshuse maa udføre et godt Arbejde til dansk Folkeligheds Gavn.

Jakob Petersen.

En Morder flygter fra Arresten i Aabenraa

Billeder af Justits- og Fængselsforhold
for henimod 300 Aar siden.

Af Emil Ruge

Jens Knudsen var en forhærdet Vaneforbryder. Han havde i mange Aar hovedsagelig ernæret sig ved Tyveri rundt om i Sønderjylland og var forlængst moden til Galgen. Maaske havde han alligevel kunnet undgaa denne forsmædelige Død, men hans hidsige Sind kendte ikke til Hæmninger, og det kom til at afgøre hans Skæbne.

Gamle Retsdokumenter beretter om Jens Knudsens Tragedie, og de giver os tillige et interessant Billede af Forhold og Tilstande vedrørende Retsvæsenet i Aabenraa for henimod 300 Aar siden.

Jens Knudsen traf Søndag den 25. Juli 1669 Terkel Hansen fra Brunde paa Gaden i Aabenraa. Af én eller anden ukendt Grund saa Jens Knudsen sig vred paa Terkel Hansen. Sammenstødet endte med, at Jens Knudsen i Hidsighed trak sin Kniv og stødte Terkel Hansen ned. Ugerningen skete hen paa Eftermiddagen, og Morderen blev straks overmandet af Folk i Gaden. Man fik alarmeret Byens gamle, veltjente Vægter Andreas og hans yngre Kollega Vægter Erik.

Nyheden om det morderiske Overfald bredte sig som Ild i Straa i den lille By, og et anseligt Følge af nysgerige fulgte de to Vægtere, da de med Morderen mellem sig førte ham til Raadhuset. Tidens Retsvæsen besværedes ikke af blødsøden Sentimentalitet. Man fulgte den gamle, jernhaarde Lov: Øje for Øje og Tand for Tand. Det vidste Jens Knudsen, og der strøg en kold Rædsel gen-

nem ham, da han udenfor Raadhuset fik Øje paa Byens Kag, Symbolet paa den straffende Retfærdighed, inden Vægterne puffede ham ind ad Døren til Raadhuset. Da han lidt senere blev laaset ind i sin Celle i Raadhuskælderen, gik det op for ham, at han havde forbrudt sit Liv.

Terkel Hansen døde tidlig Tirsdag Morgen. Jens Knudsens Kniv havde ramt ham i Nærheden af Hjertet. Byens Borgmester Carsten Hagensen vilde imidlertid ikke straks udlevere Liget til Enken, hvilket medførte at Amtmand Henrik v. Brockdorff paa hendes Vegne klagede til Hertugen paa Gottorp. Det hjalp. Den 2. August udstedte Hertugen en Ordre til Borgmesteren om at udlevere Liget til Terkel Hansens Enke, ligesom han gav Myndighederne i Aabenraa Paabud om at straffe Morderen efter Loven og statuere et Eksempel, andre til Skræk og Advarsel.

Jens Knudsen blev sat under streng Bevogtning. Man var klar over, at en Mand som han vilde benytte den første den bedste Lejlighed til at flygte. Man nøjedes derfor ikke med at dreje Nøglen om i Laasen til Cellen. Nej, han blev bevogtet baade Dag og Nat. Om Dagen holdt Vægterne Andreas og Erik skiftevis Øje med Cellen, og hver Nat maatte fire Borgere møde og overtage Bevogtningen fra Kl. 8 om Aftenen til Kl. 4 om Morgen, hvorefter Vægterne afløste dem.

Denne Vagttjeneste var en Pligt, der gik paa Omgang blandt Borgerne — Kvinderne maatte ogsaa tage deres Tørn — men naturligvis var ingen begejstret for disse Nattevagter, og de, der havde Raad til det, betalte andre for at overtage deres Vagt. Trods dette Bevogtningsapparat lykkedes det alligevel Jens Knudsen at flygte. En Morgen var Cellen tom og Morderen borte.

Jens Knudsens Flugt vakte det største Røre i Aaben-

raa, og medens Jagten efter Morderen satte ind, indledes en omfattende Undersøgelse for at faa opklaret, hvorledes Flugten kunde være iværksat, og hvor Ansvarret skulde lægges. Amtsskriver Caspar von Saldern, den senere Borgmester, sendte Hertugen en udførlig Beretning om de Omstændigheder, der knyttede sig til Flugten. Dette Dokument giver os et interessant Billede af Justits- og Fængselsforholdene i Aabenraa paa hin Tid.

De fire Personer, der havde Vagt ved Cellen den paa-gældende Nat, var Klejnsmed Hans Jørgensen Troll, hvis Kone først paa Aftenen havde holdt sin Mand med Selskab i Fængslet, den 20-aarige Skomagerlærling Christen Lassen, der havde Vagten for sin Broder Espen Lassen, Marie Smit, som holdt Vagt efter Tur, og Knud Sørensen, der var betalt Stedfortræder for Carsten Holladt.

Det maa have været saa som saa med Fængselsreglementet, thi Kl. fire om Morgen, tidligere end sædvanligt, havde den samlede Vagt uden videre forladt Fængslet. Inden de gik, havde Troll raabt ind til Jens Knudsen, at nu gik de hjem. Troll undersøgte Laasen til Celledøren og fandt den i bedste Orden, og saa foravandt Vagtmandskabet, idet de raabte God Morgen ind til Morderen. Paa dette Tidspunkt var Fangen i Cellen. Vagten havde nemlig hørt ham sige: I Morgen faar jeg min Dom. Ingen af Vægterne var endnu mødt til Afløsning.

Da Troll kom hjem, blev hans Kone betænkelig ved at høre, at Vagten var gaaet, inden Vægterne var kommet til Stede, og hun fik sin Mand til at vende tilbage til Raadhuset. Bevæbnet med sin Økse tog, han afsted igen. Ved Siden af Raadhuset boede Elsebe Taysen. Hun var ude paa Gaden, da Troll kom igen. I største

Troll raabte ind til Jens Knudsen, at nu gik de hjem.

Ophidselse fortalte hun ham, at Morderen for et Øjeblik siden var passeret gennem Gaarden til hendes Hus.

Borgmester Hagensen og de nærmestboende af Raadets Medlemmer blev underrettet om Fangens Flugt. De

begav sig om Morgenen Kl. 6 til Fængslet, hvor de fastslog, at skønt Laasen til Cellen ikke var brudt op, var Jens Knudsen alligevel borte. Vægterne Andreas og Erik samt de fire Nattevagter blev alle arresterede. Erik, der var den yngste af de to Byvægttere, havde været i Byens Tjeneste i 14 Aar. Han havde i de sidste 13 Dage før Flugten haft Nøglen til Cellen og havde givet Fangen Mad.

Under den første Afhøring tilstod han, at en Mand ved Navn *Jes Drache*, der enten var beslægtet med Morderen eller Ven med ham og hans Familie, var kommet til Vægteren udenfor Borgmester Hagensens Hus og bedt ham skaffe ham Lejlighed til at tale med Morderen. Vægter Erik, der mente, det nok kunde gaa an, havde givet sin Søn Nøglen, saa han kunde lukke *Jes Drache* ind. *Drache* havde en Tid været alene med Fangen i Cellen. Vægteren oplyste endvidere, at den Nat, da Flugten fandt Sted, havde Morderens Hustru og Broder boet hos *Jes Drache*. Dette Udsagn resulterede i, at *Drache* ogsaa blev arresteret.

Ved et af de følgende Forhør indfandt *Hans Jessen* fra Brunde, der var gift med den myrdedes Søster, sig paa Raadhuset og ønskede at faa Lejlighed til at tale med Erik Vægter i Øvrighedens Paahør. Afhøringen fandt Sted i Raadstuen, og her sagde *Jessen*, som det hedder i von *Salderns* Indberetning „lige i Ansigtet paa Erik Vægter“, at han Dagen før *Jens Knudsen's* Flugt havde talt med Vægteren, som da havde sagt, at endnu i Dag vilde han give Fangen Mad, men i Morgen vilde han lade ham løbe ud paa Heden.

Vægteren nægtede til at begynde med alt. Tilsidst maatte han dog indrømme at have ytret sig saadan, men han havde blot sagt det i Spøg. Myndighederne lod sig

der det i Akterne. en haardnakket Mand. Ogsaa han slap denne Gang for at komme under Bøddelens Behandling.

Den 25. November 1669 udstedte Hertugen en Arrestordre mod Morderens to Brødre. Samtidig fik Borgmesteren i Aabenraa Ordre til foreløbig men mod Kautions at løslade Erik Vægter og Jes Drache. Begge skulde føres til Tønder for at stilles overfor Brødrene Knudsen, af hvilke den yngste Christen Knudsen blev sat i Fængsel, medens Amtmanden over Tønder Amt mod Kautions havde ladet den ældste Broder Hans Knudsen forblive paa fri Fod med den Begrundelse, at han var en gammel og meget svagelig Mand, der gik paa Gravens Rand. Denne Meddelelse fra Amtmanden til Hertugen er dateret Tønder den 7. December. Faa Dage forinden, den 3. December, udspillede i Amtshuset i Tønder en ny Akt af Dramaet. For Retten her mødtes Jes Drache og Erik Vægter med Brødrene Christen og Hans Knudsen, men det lykkedes ikke Myndighederne i Tønder at hæve noget af den Mystik, der omgav Morderen Jens Knudsens Flugt. Begge Brødrene holdt stejlt paa, at de ikke kendte det mindste til Sagen.

Efter Erik Vægters Forklaring havde Morderens Hustru sammen med Hans Knudsen fra Fogderup Dagen før Flugten været i Jes Draches Hjem, hvor man havde talt om Muligheden for at hjælpe Jens Knudsen. Dennes Hustru og Hans Knudsen havde om Aftenen spurgt Jes Drache, hvad han skulde have for sin Umage med Besøget i Fængslet. Det skulde han ikke have betalt, sagde han, og tilføjede, at for Jens Knudsen var der ikke andet at gøre end at berede sig til Døden og skaffe sig et Lagen og en Kiste. Christen Knudsen skulde ogsaa have sagt, at han

vilde pantsætte al sin Ejendom, blot han kunde faa sin Broder paa fri Fod. Dette benægtede begge Brødrene blankt. Hans Knudsen paastod derimod, at Jes Drache havde budt Byfogden i Aabenraa 12 Rigsdaler for at laane ham Nøglen til Cellen, saa han kunde hjælpe Fangen ud. Byfogden var dog ikke interesseret i at tjene disse Penge!

Hans Knudsen erklærede tilsidst paa sine egne og sin Broders Vegne, at de ikke hverken havde set eller talt med deres Broder siden hans Flugt, ligesom de ikke havde ydet ham nogen Form for Hjælp til Flugten.

Med dette negative Resultat sluttede Retsmødet i Tønder, og det saa ud til, at Sagen endnu længe kunde vente paa sin Opklaring. Denne viste sig dog ikke at være saa fjern.

I Dagene ind under Jul indløb der Meddelelse fra Aabenraa til Hertugen om, at Morderen var fanget oppe ved Randers og sent om Aftenen den 22. December ført til Aabenraa, hvor han var indsat i Fængslet paa Brundlund Slot, hvis Fangekældere man havde mere Tillid til end Cellerne i Raadhuset. Caspar von Saldern meddeler, at Fangen var lagt i Jern.

Tidligt om Morgenen Lille Juleaftensdag besøgte von Saldern Fangen og talte med ham i al Venlighed. Under denne Samtale brød Morderen sammen, og uden nogen anden Paavirkning fra von Salderns Side gav han en detaljeret Tilstaaelse af, hvordan han var blevet hjulpet til at flygte. Det var udelukkende, sagde Jens Knudsen. Hustruen og hans to Brødre, der havde hjulpet ham. Pastor Nicolaj Clausen i Oksbøl havde gjort alt, hvad der stod i hans Magt for at hjælpe ham, men han havde dog kun foretaget skriftlige Henvendelser til Borgmester Hagensen og Jes Drache, ligesom han havde lovet at være

Familien behjælpelig med Penge, hvis det var nødvendigt. I en Skrivelse fra d. 28. Juli 1669 til Borgmesteren havde Præsten bedt om Naade og Mildhed overfor Morderen.

Efter at Morderen havde aflagt Tilstaaelse, skildrede han beredvilligt, hvorledes hans Familie havde gennemført hans Befrielse, og det maa siges, at de har forstaaet at gaa systematisk til Værks.

Jens Knudsen havde først undersøgt Laasen til Cellen, og, saavidt han kunde, tegnet Gangene i Laasen paa et Stykke Papir. Dette havde han afleveret til sin Kone, naar hun besøgte ham. Desuden havde hun ogsaa haft Lejlighed til med Papir at tage Aftryk af Laasen, medens Erik Vægter paa hendes Foranledning var gaaet i Byen for at hente Brændevin. Disse Papirer havde Konen afleveret til sin Svoger Christen Knudsen, som havde bragt dem til en Smed i Knivsig, aabenbart en Mand, de har kendt godt og kunnet stole paa. Smeden lavede paa Grundlag af Papirerne seks forskellige Nøgler, som Knudsen bragte til sin Svigerinde i Aabenraa.

Da Jens Knudsens Hustru næste Gang aflagde Besøg i Fængslet, sørgede hun for at faa Erik Vægters Søn, der da var til Stede, bort et Øjeblik, hvorefter hun prøvede Nøglerne. Første Gang duede ingen af dem. Christen Knudsen maatte igen afsted til Knivsig og faa Nøglerne ændret. Denne Rejse maatte han foretage to Gange, inden det lykkedes at skaffe en Nøgle, der passede. Denne Nøgle beholdt Morderen hos sig. Tre eller fire Dage, før han gjorde Alvor af at flygte, havde han flere Gange lukket sig baade ud og ind af Cellen.

Den Morgen, hvor Vogterne havde forladt Fængslet tidligere end ellers, havde han lukket sig ud, før nogen af Vægterne var kommet til Stede og flygtet nordpaa op

gennem Jylland. Endvidere oplyste Jens Knudsen, at Erik Vægter, der havde ført ham tilbage til Aabenraa, var trængt ind paa ham for at faa ham til at tie med, at han og Sønnen havde givet Morderens Hustru og Jes Drache Adgang til Cellen, saaledes at de havde kunnet arbejde for Fangens Befrielse. Vægteren var gaaet saa vidt, at han havde lovet Jens Knudsen den Ligskjorte, der ellers var syet til ham selv, hvis han kunde stole paa hans Tavshed.

Det har været en ejendommelig Forretning, Morderen og hans Vogter har afsluttet paa Rejsen ned gennem Jylland til Aabenraa, hvor Galgen ventede Jens Knudsen. Det har, forstaaer man, været ham en Trøst og en Tilfredsstillelse at vide, at hans jordiske Levninger vilde blive hyllet i en god, hjemmegjort Lærredsskjorte. Han fik alligevel ikke Skjorten, thi da han var kommet saa godt i Gang med at lette sin Samvittighed, prisgav han ogsaa det med Skjorten for Myndighederne, ligesom han tilstod en Række Tyverier. Han havde bl. a. stjaalet fire Heste i Oksbøl paa Als, hvilket medførte, at han maatte fortrække fra Sognet. Det havde dog ikke afholdt ham fra senere baade i Jægerup, Røllum og Stubbæk at stjæle Heste, som han var draget til Markedet i Husum med og solgt der. Han tog ogsaa mindre Forretninger med, hvor Lejlighed gaves. I Helved paa Als havde han saaledes stjaalet to Stykker Lærred, det ene paa 16 og det andet paa 7 Alen. Begge Stykker havde han solgt til Christen Kruss i Aabenraa for 2—2½ Skilling pr. Alen. Kruss havde i det hele været en trofast Aftager af hans Tyvekoster. Endvidere tilstod han, at han sammen med Mads Suhden og Nis Harre fra Barsteen i Løjt Sogn under den anden Svenskekrig 1658—60 paa Barsø havde stjaalet en Kiste, der var fyldt med saltet Faarekød, Uld og en Damefrakke. Disse

Ting havde nogle Folk fra Djernæs skjult paa Barsø, for at Sagerne ikke skulde falde i Hænderne paa Krigsfolkene.

Jens Knudsens Skæbne var nu beseglet. Den 28. Januar 1670 bemyndigede Hertugen Borgmester og Raad i Aabenraa til at udlevere Morderen til Bøddelen, og den 8. Februar underskrev Hertugen Dødsdommen.

Den 17. Februar endte Jens Knudsen sit omtumlede Liv i Galgen. Hen under Aften, i Skumringen, blev hans Legeme taget ned og lagt i en Kiste. Efter Hertugens Ordre skulde Liget føres til det medicinske Fakultet i Kiel, hvor Professor Johan Daniel Major n vilde lade Studenterne bruge det ved Undervisningen i Anatomi.

Næste Morgen tidlig kørte en Aabenraa-Vognmand syd ud af Byen. Bag i Vognen stod en simpel Trækiste, der indeholdt Jens Knudsens jordiske Levninger.

Galgestænten.

Et Sagn fra Løjt Sogn.

I Nærheden af Boesgaard i Løjt Sogn findes en Stænte, som kaldes »æ Gallestæet« (Galgestænten). Dette Navn hidrører fra følgende Tildragelse, fortæller Sagnet:

En Faaretyv, som kaldtes Mads Kæltring og var en Skræk for hele Egnen, havde lavet sig en Hule i en Kløft, som hørte til Boesgaard. En Nat stjal han et fedt Faar paa Gaarden Elbjerg og rendte vesterad med sit Bytte, som han havde fæstet til Ryggen med en Strikke. Da han kravlede over Galgestænten, som var meget høj, snublede han og faldt saa uheldigt, at han og Faaret kom til at hænge paa hver sin Side af Stænten.

Ved Faldet snoede Strikken sig om Halsen paa Tyven, og næste Dag fandtes han hængt sammen med sit Bytte.

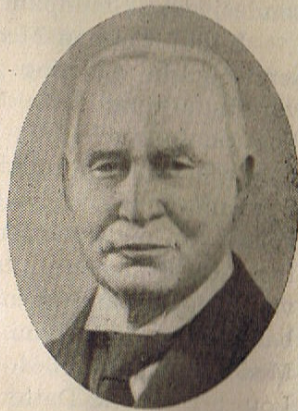
Hans Hansen Toft,
Barsmark.

Rektor H. P. Hansen

K. DM. pp.

Grænseforeningens mangeaarige Formand. Rektor Hans Peter Hansen, er født i København den 26. Maj 1867. Hans Fader var Konferensraad H. N. Hansen, der i en lang Aarrække var Borgmester i København. Moderen hed Olivia Rode og var en Søster til Vilhelm og Godfred Rode. Vilhelm Rode var gift med en Datter af Carl Ploug, og Godfred Rode var gift med en Datter af Orla Lehmann. H. P. Hansen var saaledes Fætter til Helge og Ove Rode.

Hjemmet, H. P. Hansen voksede op i, var præget af Tiden efter 1864. Morbroderen Vilhelm Rode havde som Frivillig deltaget i Krigen 1864, og da han kom meget i Hjemmet, har han sikkert fortalt Søsterens Dreng en hel Del om Krigen og dens sørgelige Følger. Carl Ploug var en anset Gæst i Hjemmet, og han kom der gerne. Til Kredsen hørte ogsaa Digteren Chr. Richardt, saa her var noget for en lydhør Dreng at lytte til. H. P. Hansen har lyttet med Begærlighed. Hjemmets Milieu satte sit Præg paa ham, og dette Præg bevarede han Livet igennem.

1884 blev han Student fra Borgerdydskolen, hvor Digteren Johannes Helms var Rektor. Det er som bekendt Johannes Helms, der har skrevet Sangen: „Jeg elsker de grønne Lunde“. Ogsaa denne Mand, der ligeledes havde været med som Frivillig i Krigen 1864, kom til at